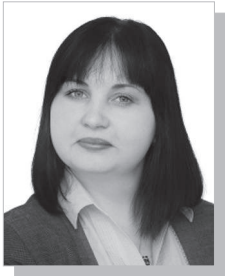

ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ВИКОРИСТАННІ ТА ЗБЕРЕЖЕННІ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

ECO-ORIENTED APPROACH TO THE USE AND CONSERVATION OF NATURAL RESOURCES POTENTIAL

Ольга ВИШНЕВСЬКА,
доктор економічних наук,
Миколаївський державний
аграрний університет

Olga VYSHNEVS'KA,
PhD Economics,
Mykolaiv State Agrarian University

Ольга ЛИТВАК,
Національний університет
кораблебудування
ім. адмірала Макарова

Olga LITVAK,
Admiral Makarov National University
of Shipbuilding, Mykolaiv

Аналіз сучасної економічної ситуації, причин погіршення екологічного стану природного середовища України, зростання захворюваності населення, негативні демографічні тенденції визначають основні джерела, динаміку й напрями розвитку екологічних проблем. Основними причинами погіршення екологічної ситуації є екстенсивне використання окремих видів природних ресурсів, яке триває протягом десятиріч, без урахування можливостей природних регіонів до самовідтворення й самоочищення; концентрування на

невеликих площах великої кількості потужних хімічних, металургійних, нафтопереробних і військових промислових комплексів; нехтування традиціями господарювання, можливостями природи регіонів та інтересами щодо збереження екосистем; перехімізація аграрного сектора; використання на переважній більшості виробництв ресурсоемних технологій; недостатній рівень екологічного моніторингу; надзвичайно низький рівень екологічної освіти серед населення, а також низька екологічна свідомість і культура; низький рівень активності економічних стимулів щодо ресурсо- та енергозбереження; соціальна безвідповідальність бізнес-структур за шкоду навколишньому середовищу [2].

Особливо загрозливою є посилена антропогенною діяльністю ерозія земель (площинний змив ґрунту, лінійний розмив), особливо в лісостеповій і степовій зонах. Понад 4 млн. га орних земель уражено дефляцією ґрунтів (видуванням). Пилові бурі виникали в лісостеповій зоні України за останні 40 років 16 раз та знесли мільйони тонн родючих ґрунтів у Луганській, Донецькій, Запорізькій, Дніпропетровській, Херсонській, Миколаївській областях і АР Крим. Розвиток пилових бурь спричинює деградацію ґрунтів через їхнє активне виснаження й неправильні агротехнічні заходи. Перехімізація, яка призвела до накопичення в ґрунтах, продуктах харчування та воді шкідливих для здоров'я людей, тварин і рослин хімічних елементів і сполук (нітратів, нітритів, важких металів, пестицидів), стала причиною розвитку ще одного негативного явища – втрати рекреаційних ресурсів. Через значні забруднення великі площі рекреаційних зон, особливо в південних районах України, де зосереджено до 30% усього курортно-рекреаційного фонду, почали втрачати свої рекреаційні, оздоровчі функції (Приазов'я, Одещина, АР Крим) [1].

Останнім часом в Україні активізувалися екзогенні геологічні процеси – зсуви, селі, змиви, ерозія поверхні, карстоутворення, яроутворення, засолення ґрунтів, суфозія, спровоковані антропогенною діяльністю (будівництвом різних об'єктів, шляхів, видобутку природних копалин). На 50% освоєних площ схилів розвиваються зсуви (АР Крим, Закарпаття, Прикарпаття, Одещина, Харківщина та інші регіони).

Саме тому опрацювання теоретичних і практичних аспектів щодо збереження природно-ресурсного потенціалу, впровадження напрямів з екологізації виробництв, зміна свідомості бізнес-структур і населення надають можливість

обґрунтувати еколого-орієнтований підхід у використанні сукупного потенціалу окремих його складових з урахуванням регіональних природних особливостей.

З теоретичної і практичної точок зору питання оптимізації в ресурсозабезпеченні та ресурсовикористанні розглядалося в багатьох публікаціях. Численні розробки надали можливість сформулювати основу подальшої деталізації дослідження сутності та складових раціонального формування й ефективного використання природно-ресурсного потенціалу аграрного

сектора. Але актуальність питання щодо розробки еколого-орієнтованого підходу у використанні природно-ресурсного потенціалу регіону залишається. Особливе значення має вирішення проблем екологічного характеру, соціально-економічного розвитку окремих регіонів і забезпечення продовольчої безпеки країни.

Враховуючи вищезазначене, виникає необхідність обґрунтування сутності та складових еколого-орієнтованого підходу у

використанні й збереженні природно-ресурсного потенціалу з урахуванням впливу регіональних особливостей екосистем і навантаження на навколишнє середовище. Метою цієї публікації є розробка еколого-орієнтованого підходу щодо використання природно-ресурсного потенціалу для забезпечення сталого розвитку галузей народного господарства, продовольчої безпеки країни і окремих її регіонів, обґрунтування концептуальних засад щодо вирішення екологічних проблем і дієвості розроблених та впроваджених природно-охоронних заходів.

Для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку обсяг інвестицій у природокористування і збереження біологічного потенціалу повинен становити не менше ніж 5% валового внутрішнього продукту країни. Станом на початок 2011 року обсяги інвестування в природоохоронні заходи не перевищують 0,3% від основного макроекономічного показника [2].

На позитивну динаміку нарощування капіталовкладень у природоохоронні заходи вплинуло ратифікування Кіотського протоколу, за яким Україна отримала 380 млн. євро тільки протягом 2009 року. Але порівняно з потенційною потребою в інвестуванні сфери природокористування наявні грошові кошти є незначними за обсягом і використовуються неефективно. Існує ряд факторів, які негативно впливають на недостатній рівень інвестиційної привабливості природоохоронних заходів. Інвестиції, які спрямовані на охорону навколишнього природного середовища, обмежені відносно вже накопичених проблем, у тому числі можливостей самовідновлення біологічного потенціалу окремих регіонів.

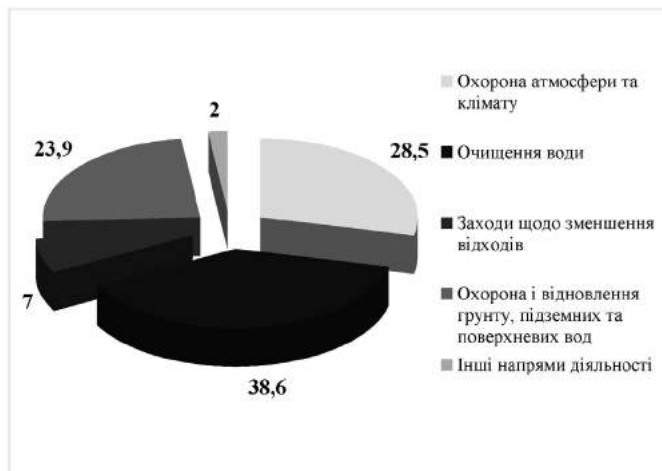
Одним із джерел інвестування є кошти державного і місцевих бюджетів, які в сукупності капітальних вкладень становлять до 20% загального обсягу інвестування. Переважна більшість капітальних вкладень спрямовується від реального сектора економіки, у якому застосовуються контролюючі заходи зі збереження природного середовища. При цьому значна кількість проведених

У статті обґрунтовано еколого-орієнтований підхід щодо використання і збереження природно-ресурсного потенціалу. Представлено складові й напрями практичної реалізації проектів щодо забезпечення вирішення екологічних проблем регіонів з урахуванням досвіду інших країн.

In the article the question of eco-oriented approach to the use and conservation of natural resources potential is grounded. The components and directions of practical projects' realization concerning environmental problems' solving in the regions based on the experience of other countries are offered.

Рисунок. Питома вага капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища й відновлення біологічного потенціалу, %*

*Розраховано та побудовано за даними Державного комітету статистики України [3]

заходів не має системного підходу, що не дає можливості забезпечити довготривалий ефект для збереження природного середовища.

Досвід країн Європейського Союзу свідчить, що переважно навантаження щодо впровадження природоохоронних заходів беруть на себе уряди держав. Прикладом може бути індустріально розвинена Німеччина. Тут відтворення й збереження національного природного багатства країни було сконцентровано в заходах уряду, що дало можливість заподіяти природним і економічним втратам для суспільства і значно зменшити розміри економічних збитків.

Саме тому невід'ємною складовою ефективною інвестиційної політики та прийняття інвестиційних рішень є формування інвестиційної привабливості у сфері природокористування й збереження біологічного потенціалу до рівня самовідновлення, зменшення соціально безвідповідального використання національних багатств лише з метою примноження фінансових результатів діяльності товаровиробників.

Представимо розподіл капітальних інвестицій на охорону навколишнього середовища в середньому за 2000-2011 роки (див. рис.).

На процес охорони навколишнього середовища впливають культура, традиції та законодавство країни, саме цим зумовлюється широка різноманітність інституцій і механізмів. Охорона земель у цілому та в окремих галузях і регіонах неоднакові. Концепція охорони навколишнього природного середовища затверджена на законодавчому рівні й реалізується органами влади на різних рівнях управління.

Наприклад, державна політика в галузі охорони й збереження сільськогосподарських земель підпорядкована вирішенню одночасно трьох суперечливих завдань: максимальному зменшенню забруднення навколишнього природного середовища і шкоди, яка завдається йому сільськогосподарською діяльністю; збереженню високої продуктивності земель для нинішнього і майбутніх поколінь; максимізації доходів виробників шляхом надання субсидій на розвиток виробництва і стимулювання охоронної діяльності за рахунок виплат рентних платежів [2].

Враховуючи вищезазначене, головним завданням збереження й відновлення природно-ресурсного потенціалу регіонів має бути забезпечення значно кращого рівня використання ґрунтів, води, повітря і біорізноманіття. Складність вирішення проблем щодо забезпечення еколого-економічної ефективності використання окремих видів природних ресурсів полягає в необхідності перебудови характеру і структури використання природних ресурсів, зміни напрямку і структури використання ресурсів з урахуванням еколого-економічних критеріїв і переведення виробництва до моделі сталого розвитку. При цьому соціальна відповідальність бізнес-структур є питанням етичним і потребує часу для виховання й прийняття ідей екологізації виробництва і зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Так, у країнах Європейського Союзу приватні фермери визнаються екологічними господарями на власних землях, вони приймають рішення щодо збереження й екологічного оздоровлення земель та інших видів природних

ресурсів, здебільшого самостійно здійснюють заходи з практичної реалізації програм збереження навколишнього середовища. Водночас державні агенції створюють умови для стимулювання збереження потенціалу приватних земель і сконцентрованого на них біорізноманіття [2].

Досвід світового розвитку доводить, що еколого-економічна проблема є однією з найважливіших, а забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства й збереження безпечних для здоров'я людини природно-екологічних умов – пріоритетними. Об'єктивно виникає потреба в здійсненні широкомасштабних заходів з ефективного розв'язання еколого-економічної проблеми на всіх рівнях управління: національному, регіональному й локальному.

Національні пріоритети сталого екологобезпечного, соціально і економічно обґрунтованого розвитку повинні реалізовуватися на основі: розробки й реалізації сукупності стратегій (економічної, екологічної та соціальної) розвитку суспільства у зв'язку з взаємоузгодженості; формування механізмів інтеграції екологічної компоненти в стратегію соціально-економічного розвитку; створення системи збалансованого управління розвитком суспільства, яка стимулюватиме охорону довкілля й відновлення його природних властивостей, забезпечить належне регулювання використання природних ресурсів і розвиток продуктивних сил держави; врахування в процесі реалізації основних цілей сталого розвитку можливостей і потреб регіонів України, різних верств населення, національних меншин та етнічних груп, залучення громадськості для вироблення планів дій щодо охорони навколишнього природного середовища.

Важливу роль у подальшому розвитку відіграє саме еколого-орієнтований підхід у використанні природно-ресурсного потенціалу, який має тісний зв'язок із реалізацією державних і регіональних програм природоохоронних заходів різного рівня. Практична реалізація проектів і заходів за умов достатності й повноти фінансування надає можливість вирішувати екологічні, соціальні й демографічні питання на регіональному рівні. А вирішення питань екологічної безпеки на державному, регіональному та локальному рівнях здійснює позитивний вплив на сталий розвиток галузей, продовольчу безпеку країни, її окремих регіонів, соціально-економічний розвиток окремих територій, у тому числі сільських. Обґрунтування й реалізація еколого-орієнтованого підходу у використанні та збереженні природно-ресурсного потенціалу сприятиме підвищенню соціальних, екологічних і економічних критеріїв у забезпеченні ефективності виробництва і використання окремих видів природних ресурсів.

ВИСНОВКИ

Еколого-орієнтований підхід щодо використання та збереження природно-ресурсного потенціалу ми характеризуємо через поєднання складових розвитку галузей народного господарства з урахування екологічних критеріїв, мінімізації негативного впливу на окремі види природних ресурсів. Оптимальне ресурсозабезпечення галузей має ґрунтуватися на спроможності природних систем нейтралізувати негативний вплив результатів використання ресурсів у виробничому процесі й поновленні якісних компонентів природного середовища. Результатом реалізації заходів щодо запровадження еколого-орієнтованого підходу є не тільки зростання натуральних і вартісних показників діяльності окремих бізнес-структур, особливо в аграрному секторі, а й забезпечення продовольчої безпеки регіонів і країни в цілому.

Отже, використання та збереження природно-ресурсного потенціалу регіону необхідно здійснювати на основі системного, еколого-орієнтованого підходу з урахуванням впливу природно-кліматичних особливостей регіону й асиміляційного фактора впливу, який є основою для самовідновлення природних ландшафтів території. Успішна реалізація напрямів практичного застосування можлива тільки при активізації заходів з екологізації виробництва з метою забезпечення самоочищення територій і зниження негативного впливу на екосистеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітика екологічної ситуації в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecology.at.ua>.
2. Вишневська О.М. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: соціально-економічні та екологічні аспекти / О.М.Вишневська: [монографія]. – Миколаїв, 2011. – 487 с.
3. Статистичний збірник. Україна в цифрах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Програма охорони довкілля та раціонального природокористування Миколаївської області на 2011-2015 роки // Миколаївська обласна рада. – 2011. – 64 с.